

Бібліотечні студії імені професора М. С. Слободяника

Наприкінці 2015 р. в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського відбулися бібліотечнознавчі студії, присвячені пам'яті професора Михайла Семеновича Слободяника (1949–2015) – українського бібліотечнознавця, документознавця, бібліографознавця.

У залі засідань вченої ради НБУВ зібралися відомі вчені-бібліотечнознавці, колеги, учні й послідовники знаного вітчизняного вченого, педагога, діяльність якого була тісно пов'язана з Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського, де він спочатку працював на посаді завідувача відділу бібліотечнознавства, а з 1992-го очолював Інститут бібліотечнознавства. Саме тоді М. С. Слободяник започаткував у НБУВ наукові сесії. Відновити започатковану традицію і покликати нинішні бібліотечнознавчі студії.

З вітальним словом до учасників зібрання звернувся генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, член-кореспондент НАН України **В. І. Попик**. Він підкреслив, що М. С. Слободяник залишив по собі вагомий науковий спадок, його професійна діяльність була тісно пов'язана з багатьма науковими, бібліотечними, науково-освітніми установами. Невтомного вченого, ефективного керівника, мудрого й прискіпливого педагога знали, цінували й поважали не лише в Україні а й за її межами, його наукові інтереси були глибокими, різновекторними, а ідеї – далекоглядними. «Пригадую свою останню розмову з професором Слободяником під час перерви в засіданні спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій. Ми говорили про перспективи, нові напрями бібліотечнознавчих досліджень, про підготовку наукових кадрів. Йшлося про можливість створення спільної кафедри у зв'язку з реформуванням системи підготовки докторів філософії... На цій світлій ноті наше спілкування обірвалося...». Генеральний директор НБУВ подякував усім учасникам за підтримку ідеї відновлення, започаткованих М. С. Слободяником, наукових сесій в Інституті бібліотечнознавства НБУВ і висловив сподівання, що вже в форматі бібліотечнознавчих студій вони переростуть у

традицію і дадуть новий поштовх обговоренню комплексу наукових проблем сучасного бібліотечнознавства, стануть ефективним майданчиком продукування нових ідей, стратегічних проектів, пов'язаних з розбудовою вітчизняної бібліотечно-інформаційної сфери.

З доповіддю «Цифрова культура і бібліотечнознавство: виклики і пошуки відповідей» виступив голова Інформаційно-бібліотечної ради НАН України академік **О. С. Онищенко**. Окреслюючи тенденції розвитку бібліотечнознавства в умовах трансформації рукописної й друкованої культури, появи нового типу культури – цифрової, він звернувся до ідейної спадщини професора Слободяника, який у 90-х рр. узагальнював думки бібліотечнознавців-попередників, наполегливо шукав шляхи оновлення і збагачення бібліотечної теорії в контексті становлення інформаційного суспільства, формування нового типу культури, нового типу читача і нового покоління бібліотечарів. «Ядро наукової спадщини вченого, а це його монографія і докторська дисертація «Наукова бібліотека: еволюція культури й функцій у період освоєння інформаційних технологій», формувалось у стінах НБУВ, – наголосив О. Онищенко. – Ми шукали нову парадигму бібліотечнознавства, нову чи оновлену теорію, яка б стала взірцем як для постановки дослідницьких проблем так і для вирішення практичних питань в умовах цифрової культури». На глибоке переконання академіка, бібліотека як соціальна інституція, найбагатший носій культури не може не відреагувати на появу нового типу культури, нових інформаційних ресурсів і нових сервісів. Йдеться про вироблення парадигми для постановки дослідницьких проблем.

Характеризуючи суть цифрової культури, О. С. Онищенко закликав вчених-бібліотечнознавців знову і знову звертатися до суті поняття «бібліотечнознавство», у полі досліджень якого перебуває два кола проблем: інформаційний ресурс та інформаційний сервіс, а спільним складником цих досліджень є інформація. Тож, на його думку, є всі підстави вести мову про розширення

бібліотекознавства до інформацієзнавства, що дасть бібліотекам нові шанси для розвитку, допоможе уникнути кризи, підвищить імідж бібліотеки як центру цифрової культури. «Це високі ідеї, але вони, – наголосив на завершення О. Онищенко, – випливають із первісного призначення бібліотеки. Це роздуми для обговорення. І для цього нам потрібні бібліотечні студії, на терені яких нам запам'ятався професор Слободяник».

Спогадами про спільну з Михайлом Слободяником творчу працю на ниві розбудови НБУВ у 90-х рр. минулого століття поділилася з присутніми директор Інституту рукопису НБУВ, член-кореспондент НАН України **Л. А. Дубровіна**. З її виступу постав портрет історика-бібліотекознавця, який, концентруючи зусилля фахівців на розробленні цілісної концепції розвитку бібліотечної справи в Україні, особливого значення надавав піднесенню рівня історико-бібліотекознавчих досліджень. На його переконання, першочергової уваги потребує об'єктивне і всебічне висвітлення подій, пов'язаних з історією головної бібліотеки країни – Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. У цьому контексті важливими є дослідження Михайла Слободяника діяльності Тимчасового комітету для заснування Національної бібліотеки Української Держави. На завершення Л. А. Дубровіна поінформувала присутніх про те, що Михайло Семенович ще за життя передав частину свого особистого архіву Інституту рукопису НБУВ. Вона закликала всіх, хто мав нагоду працювати з професором Слободяником, долучатися до поповнення його особового фонду.

Про продуктивну діяльність М. С. Слободяника-бібліотекознавця, теоретика і практика бібліотечно-інформаційної діяльності, талановитого організатора бібліотекознавчих досліджень у стінах НБУВ йшлося у виступі директора Інституту бібліотекознавства НБУВ, канд. іст. наук **О. М. Василенко**. У цей період наукові дослідження Інституту бібліотекознавства НБУВ були сконцентровані на обґрунтуванні і розвитку інформаційно-функціональної моделі наукової бібліотеки як універсального науково-інформаційного комплексу. Пріоритетною стала проблематика оптимізації бібліотечних процесів, організації формування й використання документно-інформаційних ресурсів наукових бібліотек в умовах упровадження інформаційних технологій. Основні теоретико-методологічні та науково-методичні напрацювання були предметом постійних дискусій під час наукових сесій Інституту бібліотекознавства, а згодом

лягли в основу монографії та докторської дисертації М. С. Слободяника «Наукова бібліотека: еволюція структури й функцій у період освоєння інформаційних технологій» – першої захищеної в Україні докторської дисертації з бібліотекознавства.

Важливий етап діяльності М. С. Слободяника – це його робота на посаді директора Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України (ЦНСГБ НААН, нині – Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України). Основні досягнення цієї установи під керівництвом Слободяника окреслила у своєму виступі заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи ННСГБ НААН **Л. М. Татарчук**, зауваживши, що саме завдяки зусиллям Михайла Семеновича бібліотека одержала статус наукової установи, було розроблено концептуальні засади мережі електронних сільськогосподарських бібліотек, запроваджено випуск реферативного журналу «Агропромисловий комплекс України», започатковано інформаційне супроводження наукових досліджень.

Про співпрацю М. Слободяника з архівними установами йшлося у виступі провід. наук. співробітника Інституту історії НАН України, д-ра іст. наук **І. Б. Матяш**, яка виокремила його науково-організаційний внесок у розвиток архівної справи, у створення 1994 р. Інституту архівної справи та документознавства. Михайло Слободяник ініціював створення спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій за спеціальністю «Архівознавство і документознавство», брав активну участь у розробленні її організаційних та науково-методологічних засад, був першим опонентом захисту дисертацій з цієї спеціальності. З особливим теплом говорила І. Б. Матяш про людські якості Михайла Слободяника – принципового, вимогливого і, водночас, чуйного і терплячого педагога, наставника і колегу, який дав путівку в життя багатьом молодим науковцям.

Одна з успішних учениць професора Слободяника д-р наук із соц. комунікацій, завідувач відділу НБУВ **О. В. Воскобойнікова-Гузєва** присвятила свій виступ бібліотекознавчій спадщині свого учителя. Вона акцентувала увагу на трьох ключових напрямках наукових досліджень, започаткованих і залишених професором у спадок своїм послідовникам і учням. Це – унікальна модель наукової бібліотеки, дослідження вітчизняної бібліотеко-

знавчої науки і пошук базової моделі бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції.

Про становлення Михайла Семеновича Слободяника як педагога вищої школи, його постійні пошуки, новаторські підходи до модернізації бібліотечно-інформаційної освіти, розвитку професіології як науки йшлося у виступах професора Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ), д-ра іст. наук **Т. В. Новальської** і заступника директора Державної бібліотеки України для юнацтва, канд. іст. наук, доцента **О. Б. Виноградової**. Працюючи в КНУКіМ на посаді декана факультету, зазначила Т. В. Новальська, професор Слободяник у 2000–2002 рр. здійснив структурну реорганізацію факультету відповідно до потреб часу. За його ініціативою кафедру бібліографії було перетворено в кафедру інформаційних ресурсів і сервісу, відкрито нову кафедру міжнародної інформації (її очолив Слободяник), а сам факультет отримав нову назву: факультет документальних комунікацій та міжнародної інформації. Всі ці рішення відповідали розробленій професором-новатором інформаційній концепції підготовки бібліотечних кадрів, практично реалізованій у навчальних планах, програмах і підручниках. Водночас, як підкреслила доповідач, деякі із запропонованих Слободяником у 2000-х рр. ідей знайшли своє втілення в бібліотечно-інформаційній освіті лише сьогодні, що є переконливим свідченням далекоглядності поглядів вченого-педагога.

Учасники студій не обійшли увагою і вагомий внесок професора Слободяника у підготовку фахівців вищої кваліфікації, адже вчений-педагог підготував 17 кандидатів наук, був офіційним опонентом на захистах 37 дисертацій.

Становлення наукової бібліотечнознавчої школи М. С. Слободяника відбувалося в Центральній науковій бібліотеці ім. В. І. Вернадського (згодом – НБУВ) на початку 90-х рр. Тоді, за ініціативою Генерального директора НБУВ О. Онищенко, в бібліотеці створювалися інститути, наукові цент-

ри, спеціалізована вчена рада із захисту дисертацій. Про здобутки бібліотечнознавчої школи М. Слободяника йшлося у виступі завідувача відділу НБУВ, канд. іст. наук **О. Г. Кириленка**.

Доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ), канд. іст. наук **О. М. Збанацька** представила здобутки заснованої Слободяником кафедри документознавства та інформаційної діяльності, окреслила основні напрями досліджень документознавчої школи вченого-педагога. Доповідачка зазначила, що М. С. Слободяник, розробляючи теоретичні проблеми документознавства, першим обґрунтував необхідність виокремлення нового напрямку цієї науки – галузевого документознавства. Розроблені ним теоретичні засади підготовки майбутніх документознавців, стали надійним підґрунтям для вдосконалення навчально-педагогічного процесу, упровадження в практику НАКККіМ низки нових спеціалізацій.

Про наукову і педагогічну діяльність М. С. Слободяника в Європейському університеті розповів завідувач кафедри документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, професор, д-р філософії з ділового адміністрування **Ю. І. Палеха**.

Навколо порушених у виступах ідей розгорнулася жвава дискусія, під час якої учасники зібрання одностайно наголошували на необхідності проведення бібліотечнознавчих студій з обговорення актуальних проблем бібліотечної теорії і практики не менше двох разів на рік. Схвалюючи цю пропозицію, директор Інституту бібліотечнознавства НБУВ О. М. Василенко запевнила присутніх, що віднині бібліотечнознавчі студії носитимуть ім'я професора Михайла Слободяника.

На завершення заходу його учасники оглянули організовану у читальній залі Інституту бібліотечнознавства НБУВ виставку «Михайло Семенович Слободяник – вчений і педагог».

Лідія Поперечна,
наук. співробітник,
керівник прес-служби НБУВ